

PROCÉS PARTICIPATIU DEL PLA EUROPA

Debat del 07/02/2019

Com contribueix la UE en l'auge dels populismes: els combat o els alimenta?

El terme populisme té molts usos. Entendrem, però, que en aquest context fa referència a l'auge de moviments ultranacionalistes, d'extrema dreta o de populisme autoritari.

La irrupció torrencial de Vox al Parlament andalús i als gràfics de barres de les enquestes sobre properes eleccions generals i europees ha certificat definitivament l'emergència de l'extrema dreta a Espanya. Aquesta no es limita a Vox, i hem vist els darrers anys com ha anat guanyant espais polítics, institucionals, discursius i mediàtics. El context europeu i americà d'auge generalitzat de l'extrema dreta hi guarda estreta relació, encara que no ho expliqui tot.

Ni la UE, ni cap política és directament responsable que l'extrema dreta existeixi i faci forat en el debat polític. Ara bé, sí que genera "condicions" perquè efectivament brotin discursos de populisme autoritari de dretes, o nova extrema dreta populista.

En el fons, els populismes de dretes són en part una reacció autoritària i conservadora a una evidència intranquil·litzadora: la ruptura del contracte social ("els contractes", com el democràtic i el social, principalment) que en el conjunt d'Europa eren més o menys vigents (precàriament) fins abans de la crisi. Un cop els contractes trencats, la seva reparació no arriba, la indignació pel trencament deixa pas a la recerca de seguretats enfront de la incertesa, es busquen culpables del trencament i de la no reparació.

En aquest sentit, la UE satisfà molts dels requisits que el populisme demana a "l'enemic obscur" necessari per a contraposar-hi un discurs dicotòmic poble/elit enemiga. La UE no té mecanismes d'elecció directa de representants, no té programa conegut, no concorre a eleccions, no rendeix comptes davant la ciutadania, té amplis poders "delegats" sobre comerç internacional i mercats financers, ni més ni menys, que són a més terreny creuat entre àmbits privat i públic, i, com a colofó, opera amb una gran discreció/opacitat. Allò que vulgarment es diu: "està allunyada de la gent" no és una llunyania abstracta, ni innocent.

La UE és blanc imaginari perfecte dels populismes. Però alhora tots aquestes elements de "llunyania" la fan, en el propi sentit comú civilitzador europeu (Rousseau, Voltaire, Keynes), més que qüestionable i segura, "responsable irresponsable" dels destins personals i col·lectius de la ciutadania dels estats membres. N'és responsable perquè és la institució que pren (o la institució on es prenen) les decisions rellevants en matèria de regulació financera i comercial; i n'és irresponsable perquè no respon davant ningú (*demos*) de les seves decisions. El forat democràtic de la UE és, doncs, més que un dèficit formal: un frau als principis de la civilització liberaldemocràtica europea.

La divisió de funcions entre estats i UE ha donat amplis poders de regulació econòmica a la UE. De camí, ha certificat la mort de l'estat keynesià, motor econòmic de res, i ha

relegat els estats a guardians de l'ordre intern. L'Ordre públic (carrer, protesta), social (fer complir lleis), moral (valors). Davant la crisi econòmica i política (trencament contractes) que la UE no és "responsable" de tancar (proposta nous contractes), i els estats no poden tancar perquè no tenen les eines, la inseguretat i la incertesa creixen, la sensació de caos i irresponsabilitat, de timó a la deriva i defenses caigudes.

En aquest context, el replegament cap als nacionalismes d'estat són sobretot replegaments cap als estats nació. Que en no rebre certes, activen el que poden activar: més ordre públic, més ordre social, més ordre moral. Ho activen com a estats (poders judicials), s'hi veuen temptats governs de tots colors, se n'aprofita un populisme que té condicions propícies i segurament satisfà més d'un sector poderós, i el propi estat intern. Des de la limitació de funcions assignada als estats miren de complir amb la necessitat de seguretat davant riscos i amenaces globals dels quals es genera una sensació de desprotecció més o menys real o provocada: immigrants (fronteres, ordre); aranzels (fronteres, ordre), apologia valors estat nació (autoritat, ordre moral), etc.

Per activa i/o per passiva, la UE genera condicions propícies al creixement del populisme de dretes. Tanmateix, són moltes les preguntes que queden obertes:

Fins a quin punt la UE és conscient que genera aquestes condicions? I fins a quin punt és real la incertesa i, per tant, real la conveniència que regni ordre abans que revolució?

I, paradoxalment, fins a quin punt l'onada d'extrema dreta manté encara posicions anti-UE, amb propostes de Brexits? O fins a quin punt comença a virar cap a posicions de "reconquesta d'Europa", en vistes de l'hegemonia creixent i les files sense pla ni capità de l'Europa socialdemòcrata (SD & PPE)?

O, també, pot la UE sense moure's ser cap protecció contra l'auge autoritarista d'Europa? Ho vol?